

ПРИКАЗИ

Др Чедомир М. Лучић, КРОЗ ДАЉИНЕ И СВЕТЕ И КЛЕТЕ¹
Поводом књиге, Бој Црногораца и Брђана с Махмут-пашом 1796. године,
"Светигора", Цетиње, 1996.

Ваше високо њрвосвешћенство, духовни зодјодару Црне Горе, Брда, Зеће, Скандерије и Приморја, њодвижниче свешћосавља, њравдожелећи мучениче, ујућиниче и сајућиниче рода своја на заједничком њућу кроз свакодневна искушења до избављења, часни свешћеници, цијењени њосјећшоци, драге србородне сесћире и браћо, уважена зосћодо Црне Горе!

Сабра нас овдје зов њредака наших, да се подсјетимо на вакаат од прије два стољећа, да мало мисаоно отпловимо кроз еоне прошлости, "кроз даљине и свете и клете". Што би Змај рекао, да прочистимо душу своју у којој сатана вјечно тражи упориште, да престанемо вољети свој гријех и потражимо Бога у нама, да се помолимо Сведржитељу и изнова расмислимо о порукама које је у аманет оставио цетињски богослов и молитвеник Петар Први Свети.

Док ово говорим имам осјећај да око нас лебде, у недовид преточене, душе праједовске и да нас испуњава небески мирис тамјана из свечева кандила.

Но, да не би лутали, да би се лакше снашли и знавеније на тај земан подсјетили, Цетињска Митрополија се постарала да нам олакша посао.

¹ Бесједа на промоцији 27. октобра 1996. године у Никишињу.

Захваљујући њиховим напорима пред нама је Зборник у којем су саткана научно-историјска гледишта о знаменијим бијкама на Мартинићима и Крусима.

Побједнички ехо ових битака одјекнуо је замагљеном Европом, одзвањајући широком пучином велике Русије.

У почетном дијелу текста састављач је направио извод из полетног поклича Светог Владике, пред битку на Мартинићима, кад је нагласио да веће награде од слободе не може бити и додао: "Зато на оружје и на криво поље, мили витези! да покажемо непријатељу што су cadre јуначке горе! да покажемо да у нама неугашено србско срце куца, србска крвца врије, да покажемо како горскије јунака мишица јунаштвом надмашује на бојном пољу сваког душманина!"

Није се смирили господар на то олако одлучио. Муке у борби са злом га наћераше. Знао је махниту природу овога везира. Сјећао се да му ни богомољу, док је био у Русију, није поштедио тај распусник и крвождер.

Разбраствили се Црногорци па га пустише. Поби њих тридесетак и (при повратку) преко 200 Паштровића који му се опријеше.

Знао је Владика да би Брђани, (и поред све срчаности) јоћ грђе прошли. Пише силнику. Моли га да не удара и хара брдску сиротињу, "да се права крв не пролијева", али Бушатлија се не уразумљује. Не узмиче. Молбу Свеца сматра малодушношћу. Још је осиионији. Жешћи. Фурсатлија над нејакима.

Ко да се дрзне против њега? пита се. Огњевито ће спелелити све што му се испријечи. Неће остат "крста од три прста", а криж му се и не конта супротстављати.

Ма не би тако. "Не рече Турчин, ако Бог да!" како пјесник вели. А и како да рече кад себе и свој мач свемоћним сматра.

Крену и на Мартинићима изгуби битку. Али, кога ђаво подучава у ископ га води, те поново још силније пође на Црну Гору.

Владика опет разигра душу своје сабраће: "Устремите се на непријатеља наше вјере, нашег предрагог имена србског... Ви и сами знате, да су се Турци од вазда бојали, а и сад се боје Црногораца. Боје се србскијех витезова, који нијесу вични своју постојбину остављати а још мање црним образом на свој се дом повраћати".

На Крусима насилник изгуби и битку и главу, и војску и славу... И примјер даде да се са Свецем рат не добија.

Махмут се, значи, обијесно уздао у силу на шта непоменик учи, Митрополит вјеровало у правду и слогу коју Господ испомаже. Био је то судар два горостаса - божјег поклоника и сатанског слуге.

Кренуо је Владика на чињење зла душманину само онда кад га није било могуће уразумити да не направи још веће зло. Може ли бити моралнијег чина од таквога? Јер, подсјетимо се, "Зло чинити од зла бранећи се, ту гријеха никаквога нема", што Владика Раде рече.

Зар нам и свети Јован Богослов не открива мисао Свевишњег: "Ко у ропство води, биће у ропство одведен, ко ножем убија, ваља да ножем буде убијен" (Откровење XIII, 1). Је ли се могло десити примјереније?

Дакле, "Не доцни Господ с обећањем као што неки мисле да доцни", рече апостол Петар (Друга саборна посланица III, 9).

Отуда је и окршај био жесток а побједа витешка. У том случају није ни важно колико је учесника у борби са једне или друге стране. Основно је да се од тада Црногорци и Брђани удруженим снагама бране, Законик доноси и државу зачињу.

Петар Први Свети је, без дилеме, најзначајнији црногорско-брдски господар. То је свестрана личност и надвремена појава.

Не знамо му мирско име јер се одвише рано (још у дјечачким данима) определијелио се за монаштво и службу Богу. Први је и једини од духовно-свјетовних господара, који се редовно школовао. Завршио је Духовну академију у Русији и стекао широко образовање. Знао је више језика, свјетовне одлуке поистовјеђивао с народном вољом, тражио путеве заобилаза свих конфликта; трагао за вјерским правилима која би их разријешила; моралном анализом урањао у бит случаја о којему је требало одлучивати и тек, иза свестраног сагледавања узрочно-посљедичних веза, доносио своје мишљење.

Мучна је и отрована била племенска обичајност кад је започео тешки духовно-свјетовни посао господара. Једни друге убијају, главе браћа браћи кидају, чак неки и жене грабе па Турцима продају. Раздор и зло домаће набујало. Несреће се намножиле за пар година иза смрти лажног Шћепана који је насиље силом обуздавао.

Како распуштенике уразумити? Како орасположити оне који не жале убити и не мисле да ће бити убијени? Како све продуктивити и морализовати?

Тако је "многу... горку чашу попио", док би у тишини сјенке манастирске ћелије, тражио начина како проблеме разријешити. Па ипак се није повијао под теретом невоља. Успјешно је руководио и сређивао све

нетрпљивости. Снагом ријечи, која је увијек заснивана на оноликој моћи колика је била довољна да освоји срца свих којима је упућивана, све је превазилазио. Умјесто физичке силе била је сила ријечи.

Отуда и тако бројна преписка. Па и посланице, којима је морално преваспитавао, имају особити писмени књижевни облик. Нијесу то ни писма ни бесједе, ни прогласи, већ и једно и друго и треће, и још више од тога, особите моралне обавезе које нијесу само давале потврду људима да је то тако, него им усађивале убјеђење да никако другачије и не може бити.

Свака страна у спору, макар раније имао и крвави епилог, налазила је у његовим ријечима највећег заштитника, а исход свега је братско зближавање.

Мука ли је творити правду тамо гдје је и природа шкртошћу створила неправду. Ко би нако Свети такве насулио и од вражје накане одлучио.

Античку опомену "Упознај самога себе" и богоречну мисао, "Не учини другоме што не би желио да други учини теби" калемлио је у душе својих земљака.

Такав духовни вођа, са великом мисаоном и моралном снагом, дајући примјером потврду изнесених гледишта, могао је бити и успјешан предводник народа.

Стога је разумљиво гдје су, уз Божије надахнуће, били извори те изузетне духовне величине која је, са голоруким људством, успјешно одолијевала непријатељским нападима. И не само то, већ се црногорско-брдска територија у његовом добу знатно проширила. Зар се онда треба чудити како је могао бити побијеђен султанов одметник и општесрпски нападак Бушатлија.

Остајући вјечни борац за истином, те тако и потпорни ослонац научног тумачења догађаја, приређивачи овог Зборника (уредник господин јереј Драган Станишић и уређивачки одбор уз благослов преосвећеног Митополита) су дјело додатно освјежили. Уз историографска тумачења и мисаону филозофију Светога (коју је у праксу претакао) укључене су и неке његове пјесме као и поетско-књижевни и умјетнички колор у низу вриједних прилога.

Тиме је књига вишеструко добила, поставши мозаички привлачнија за све узрасте и читалачке афирмитете, поред незаобилазне употребе онима које привлаче научна сазнања. Ово посебно што је Петар Први Свети, отац наше продуктивности иза варварских наплавина које нам је донијела азијатска помрчина.

Управо, он је ојачао темеље Светосавља на овим просторима (јер, подсетимо се) Цетињска Митополија је, тражећи спас своме народу, дошла под ловћенску гору сионску из Приморја, гдје ју је основао лично (тада земљоходајући) светитељ и просветитељ Сава Немањић.

Зато је она и пролазила кроз додатне неприлике, те прва била изложена плими прекоморја у тежњи за унијањем. Чак су у том смислу неки њени великодостојници (као Мардарије у 16. вијеку) били почели и попуштати. Но, утицај острошког пустиножителя и чудотворца светог Василија (који је до представљења 1671. године био источно-херцеговачки митрополит) то је спријечио.

Крај 18. стољећа и вријеме ових судбоносних битака је нова етапа кад Петар Први Свети опет просветљава и "проведрава изнад Црне Горе".

И као што свако вријеме носи своје бремене тако је и са овим. Полувијековно развјеравање учинило је своје. Код неких су изблиједеле божје поруке светитеља наших.

Оптерећеност животном свакодневницом (али више од свега коминтерновско одрађање) те немогућности изучавања вјеронауке у школама, учинили су да ослаби духовна веза са нашом традицијом и да се она циљно каналише у оно што никад није била.

Ево једног примјера, лично доживљеног, који вам драга браћо и сестре морам испричати.

Прије пар дана (тачније у сриједу 2. октобра) на научном скупу о Мартинићима и Крусима имао сам излагање "Неке етичке димензије руковођења и командовања Владике Петра Првог Светог!" Том приликом сам (између осталог) поменуо да он појам "народ" употребљава приликом обраћања само као географску одредницу (нпр. "Благодарна господо главари народе црногорски и брдски" или катунски, херцеговачки и сл.) док пасион (као: "да покажемо да у нама неугашено србско срце куца, србска крвца врије" итд.) наглашава једино кад треба за спасоносну одбрану призивати, јер у питању је светац који гледа на правдољубље а не на припадност. Иза овога ми је један од слушалаца, приватно дао своје објашњење које се углавном своди на следеће: "Петар Први је само био српске вјере али није био Србин. И ви не знате свој језик. Треба да га научите. Састоји се од 33 знака".

Уз сажаљевање оваквог тумача осмјехнуо сам се и додао: "Тај новокомповани језик стварно немам времена учити. Буде ли требало тражићу преводиоца, а свети ће нам обојици опростити незнање". При разлазу ми препоручи и неку нову књигу о поријеклу Црногораца. Све ми

би јасно. Нијесам га задовољио, али ни ја нисам отишао задовољан због таквог резоновања мога сабесједника.

Али, не чудим се. Ево зашто. Коминтерновско-научно учење, у жељи да створи "Нови поредак од свих класа, раса и маса, трудило се да затре историјско памћење духовно водећих народа (посебно Срба и Руса), да их дроби, разрађа и препорађа како би се осјећали грешнима што су имали и вјеру и културу, а закон писали и цркве фрескописали док су неки, као Германи са Барбаросом, прст на уговоре стављали.

Колики је утицај разсрбљавања и развјеравања био свједоче и ови подаци: Послије другог свјетског рата у Црној Гори се писало да вјерници чине само 7% становништва, а мало која богомоља није била оштећена. У Србији се у вјернике изјаснило нешто око 50%, а у Хрватској скоро 80 процената.

И у Србији су храмови знатно оштећени док у Хрватској није страдао ни један католички. Но, зато је тамо спаљено преко 400 православних, пошто су многи (попут оног у Глини) били напуњени српским вјерницима. Али, тамо су то чинили друговјерци, а амо су сакралне објекте штетили већином развјерници. Управо, они који су ради идејног неслагања, браћом - вјерницима јаме пунили или од њих псећа стрвиништа правили.

Колико је одрађање и одсрбљавање у Црној Гори било узело маха потврђује и податак да је 1966. године овдје било само 14.500 Срба а 26.000 Шиптара (касније их прозваше Албанцима). Остали Арнаути тада су се као Црногорци изјашњавали.

Стога није чудо што је латинисање успијевало и што је (чак и у Цетињу) изницао антивјерски коров из којег се, недавно, промилише и самозвани вјеротумачи).

Ни то не треба да узбуђује. Лажовјерја је било и у времену Петра Првог па је поступно ишчилило. Ишчилиће оно и у овом времену. То потврђују новија догађања.

Светосавски Никшић (а и ко би први) је недавно клекнуо пред светитељем Василијем Острошким Чудотворцем (који је својевремено као митрополит овдје столовао) и учврстио истрајност на путу Светосавља. Слично је и са другим крајевима. Не треба сумњати да ће нас наша, цркви и Богу привјенчана браћа (као и до сад) на челу са непоколебљивим преосвећеним Митрополитом додатно подучити.

Ово тим прије што изворима Православља слиједе пут Цетињског Светитеља, који је био и учитељ и законодавац и пјесник и филозоф или

једном ријечи, свемоћник међу немоћнима те су, уз његов благослов, постајали и јаки и моћни.

Ова књига ће све правдомислеће још више учврстити у увјерењу да се у праведним намјерама, са помоћу Бога, може успјети и онда кад се то чини немогућим.

Најзад, уз захвалност уреднику - часном свештенику Драгану, уређивачком одбору, издавачу и вама поштовани посјетници, уз благослов нашег светосавског архипастира преосвештеног господина митрополита Амфилохија, који носи мироносни крст миротворца Петра Првог (а попут њега пролази и кроз искушења), желим свима душевно освјежање током читања ове вриједне књиге.

др Чедомир М. Лучић